

KAVRAMSAL MAKALE

**La Bibliothèque National de France Müzesi'nde Bulunan Od.23 Numaralı
Albümdeki Sultan III. Selim Portrelerinin Dönem Portreleriyle Karşılaştırılması**

Tilbe KARABACAK, Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Sakarya, e-posta: tilbekarabacak1@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7415-4742>

Öz

Batılı ülkelerin Osmanlı kültürüne merakı İstanbul'un fethiyle başlamış ve 19.yüzyılın sonuna kadar devam etmiştir. İstanbul'un fethiyle birlikte birçok sanatçı yurda davet edilmiş ve yerli nakkaşlar da Batı'ya gönderilerek karşılıklı kültürel etkileşim başlamıştır. Bu süreçte Batılı elçiler, seyyahlar ve sanatçılar gerek krallar tarafından Osmanlı topraklarına gönderilerek gerekse kişisel olarak yaptıkları seyahatlerinde merak ettikleri şeyleri veya merak edilen unsurları görsellere aktarmış, albümler hazırlamış veya satın almışlardır. Söz konusu albümlerden bazıları krala sunulacak nitelikte, bazıları ise Osmanlı topraklarına gelen elçiler, seyyahlar ve sanatçılara göre şekillenen albümler olmuştur. Bu çalışmada la Bibliothèque Nationale de France Müzesi'nde bulunan Od.23 numaralı albümde yer alan Sultan III. Selim portreleri ele alınmıştır. Öncelikle söz konusu albüm hakkında ayrıntılı bilgi sunulmuş, ardından odak noktamız olan Sultan III. Selim (1761-1808) portreleri ikonografik olarak incelenerek diğer portrelerle karşılaştırılmıştır. Bu eserler özellikle Sultanın saltanat yılları içerisinde yapılmış dönem portrelerinin içinde çok yönlü değerlendirilmeye çalışılmış, üslup ve ikonografik açıdan benzerlik ve farklılıklar ortaya konulurken sanatçılar arasında etkileşimlerin olup olmadığı konusu irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı Resim Sanatı, Sultan III. Selim, Kıyafet Albümü, Portrecilik, Minyatür.

Makale Gönderme Tarihi: 28.03.2024

Makale Kabul Tarihi: 01.07.2024

Önerilen Atıf:

Karabacak, T. (2024). La Bibliothèque National de France Müzesi'nde Bulunan Od.23 Numaralı Albümdeki Sultan III. Selim Portrelerinin Dönem Portreleriyle Karşılaştırılması, *Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi*, 7(7): 545-568.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2024, 7(7): 545-568. DOI:10.26677/TR1010.2024.1427

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

**Comparison of Sultan Selim III's Portraits in Album No. Od.23 of La Bibliothèque
National de France Museum with Other Portraits of Sultan Selim III During His
Reign**

Tilbe KARABACAK, MSc. Student, Sakarya University, Institute of Social Sciences, Sakarya, e-mail: e-posta: tilbekarabacak1@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7415-4742>

Abstract

Western countries' interest in Ottoman culture began with the conquest of Istanbul and continued until the end of the 19th century. With the conquest of Istanbul, many artists were invited to the country and local painters were sent to the West and mutual cultural interaction began. In this process, Western ambassadors, travelers and artists, either sent to Ottoman lands by kings or during their personal travels, visualized the things they were curious about or the elements they were curious about, and prepared or purchased albums. Some of these albums were intended to be presented to the king, while others were shaped according to the ambassadors, travelers and artists who visited the Ottoman lands. This study focuses on the portraits of Sultan Selim III in the album Od.23 in the Museum of la Bibliothèque Nationale de France. First, detailed information about the album is presented, then the portraits of Sultan Selim III (1761-1808), which are our focus, are examined iconographically and compared with other portraits. These works have been tried to be evaluated in a multidimensional way, especially within the period portraits made during the years of the Sultan's reign, and while revealing similarities and differences in terms of style and iconography, the issue of whether there were interactions between the artists has been examined.

Keywords: Ottoman Painting, Sultan Selim III, Costume Album, Portraiture, Miniature.

Received: 28.03.2024

Accepted: 01.07.2024

Suggested Citation:

Karabacak, T. (2024). Comparison of Sultan Selim III's Portraits in Album No. Od.23 of La Bibliothèque Nationale de France Museum with Other Portraits of Sultan Selim III During His Reign, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 7(7): 545-568.

GİRİŞ

Fatih Sultan Mehmed (s. 1451-1481) İstanbul'un fethinden sonra ressam Gentile Bellini ve başka sanatçıları başkente davet etmiş, böylece Osmanlı resim sanatında batılılaşma hareketlerinin temelleri atılmıştır. Batı'yla kurulan bu iletişim Nakkaş Nigari (d.1496-ö.1572) ve Nakkaş Osman (16. yy) döneminde de devam etmiştir. Fatih Sultan Mehmed'in sanata düşkünlüğünün ve batılı tarzda resim yaptırma merakının Manisa'da şehzadelik yaptığı yıllara kadar dayandığı bilinmektedir. İstanbul'un fethiyle beraber, Osmanlı resim sanatının gelişiminin gelenekselliğinin dışında da ilerlediği görülmektedir. Bunun temelinde Fatih Sultan Mehmed'in kendi portresini batılı krallar gibi yaptırma isteği dolayısıyla sanata olan ilgisi vardır. Bu dönemde Osmanlı resim sanatında padişah portreciliği başlamış ve Osmanlı tarihi boyunca bu ilgi sürmüştür.

Yavuz Sultan Selim'in (s. 1512-1520) tahta çıkması Osmanlı minyatür sanatı için verimli bir döneminin başlangıcıdır. Bu dönemde doğulu nakkaşlar İstanbul'a getirilmiş Timurlu Sultanı Hüseyin Baykara'nın (s. 1470-1506) saltanat döneminde Herat ve Akkoyunlu Türkmenleri Şiraz üslubunu yaratmıştır. Ayrıca Memluk ve Safevi Tebriz üslubu etkileri Osmanlı minyatürlerine yansımıştır. Bu üslup Kanuni Sultan Süleyman (s. 1520-1566) ile devam etmiş, Heratlı nakkaşlar İstanbul Nakkaşhanesi'nde uzun süre etkili olmuşlardır (Mahir, 2005: 49-50). 16. yüzyıldan itibaren ise Osmanlı saray halkından ve sivil halktan tipleri içeren, Osmanlı Devleti'nin görsel tanıtımı açısından önemli kaynaklar olan kıyafet albümleri batılı gezginler, elçiler ve misyonerler tarafından satın alınmış veya yaptırılmıştır. (Er ve Sipahioğlu, 2014: 124).

Evliya Çelebi (d.1611-ö.1682) kaleme aldığı *Seyahatnamesi*'nde, İstanbul'daki esnafları gruplandırmış, nakkaş esnaflarını üç ana başlıkta incelemiştir: İlk grup, Arslanhane'nin üst katında bulunan ve kagir olan yapılarda, odalarda görevini yapanlardır. Bunun yanında *yüz dükkânda* çalışan nakkaşlardan ve evlerinde çalışan *bin saray* nakkaşlarından bahsetmiştir (Kahraman ve Dağlı, 2003: 312-613). İkinci grup çoğunlukla kahramanlık ve mücadele sahnelerini konu alan şehname tasvirleri yapan *kırk nefer esnaf-ı nakkaşan-ı musavvir*'dir. Üçüncü ve sonuncu grup ise Peygamber ve Padişahlar hakkında halk arasında dolaşan ve yaşatılan hikayeleri, aşk hikayelerini betimleyen tasvirler yapan, İstanbul'un Fatih ilçesindeki Mahmut Paşa Çarşısı'nda bulunan bir dükkânda çalışan *nefer esnaf-ı falciyan-ı musavvir*'lerdir. Bu üç esnaf grubunun var olması, o dönem için sanatın sadece saray içinde değil, saray dışında bulunan atölyelerde de olduğunu kanıtlar niteliktedir (Mahir, 2005: 73). Sözü geçen esnaf grupları ve çarşı ressamları'nın dışında 17. yüzyıldan itibaren yapılmaya başlanan yerli nakkaşların albümleri de ayrı bir tür olarak uzun yıllar nakkaşlar tarafından yapılmıştır. En bilindik örnekler arasında; Musavvir Hüseyin'in *Silsilename*'si (1683), Levni'nin *Kebir Musavver Silsilename*'si, Kalender Paşa tarafından düzenlenmiş olan *I. Ahmed Albümü* (Bağcı, 2000: 188; Mahir, 2000: 300; İrepoğlu, 2000: 402) Levni imzalı Albüm (TSMK H. 2164), Abdullah Buhari imzalı Albüm (TSMK H. 2143; İÜK, T. 9364)'ler sayılabilir (Bağcı vd., 2012: 262-273).

Batılılaşma döneminin etkisi ile 18. yüzyılın ikinci yarısında yenilikçi padişahlar portreciliğinin yükselişini sağlamış, yerli ve yabancı sanatçılara portrelerini sipariş etmişlerdir. Bu bağlamda portreler saraya hizmet eden ya da sadrazamlara, vezirlere sunulmuş elyazmalarında veya albümlerde saklı kalmaktan çıkmış, taşınabilir resim niteliğine kavuşmuştur (Mahir, 2005: 281).

Sultan III. Selim (s. 1789-1807), Avrupalı imparatorların kendi portrelerini yaptırarak bunları başka imparatorlara hediye olarak gönderildiğini gören ilk padişahdır. Portrelerini imparatorluklara armağan olarak göndermenin Batı'da olduğu gibi diplomatik ve önemli bir alışveriş olduğunu fark etmiş ve yabancı elçiliklere, imparatorlara gönderilmek üzere sanatçıya poz vererek portresini yaptıran ilk padişah olarak karşımıza çıkmıştır (Renda, 1996: 143; Renda, 2000: 442; Bağcı vd., 2012: 284). 18 Eylül 1806 tarihli bir mektuba göre Sultan III. Selim, elçi Muhib Efendi'ye (ö. 1821) Fransa'ya götürmek üzere bir portresini vermiş, Muhib Efendi de portreyi

hariciye nazırı Charles-Maurice de Talleyrand aracılığı ile Napolyon'a ulaştırmıştır. Dönerken ise Napolyon'un armağanı olan kendi portresinin yer aldığı bir yüzük sultana armağan edilmek üzere Muhib Efendi'ye verilmiştir (Renda, 2010: 645; Renda, 2020: 409). Sultan III. Selim'in batı ile yakın ilişkiler kurması, sanata merakı, sanat hamisi olması, batılı anlamda resimler yaptırması Batılılaşma sürecinin önemli gelişmeleridir ve aynı şekilde askeri ve siyasi yenilikler için de yenileşme çabalarını hızlandırmıştır (Beydilli, 1994: 72).

Çalışmanın konusu olan albümün ve padişah portrelerinin yapıldığı dönem, Sultan III. Selim'in saltanat sürecini yani 1789 ve 1807 yılları arasını kapsamaktadır. Sultan III. Selim zarif, ince ruhlı, edebiyata ve musikiye düşkün, yenilikçi, Batı'daki siyasi ve sanatsal gelişmeleri takip eden bir sultandır. Bunu kanıtlayan en iyi örneklerden birinin yazdığı şiirlerin "İlhami" mahlasıyla günümüze ulaşması ve bestelerinin hala çalınıyor olmasıdır (Yurttadur ve Cimilli, 2015: 123). Bu merakından kaynaklı batıyı daha iyi tanımak adına Ebu Bekir Ratip Efendi'yi (ö. 1799) batıdaki oluşumları incelemesi için Avusturya'ya gizli memuriyet göreviyle ile göndermiş ve Ebu Bekir Ratip Efendi, 500 sayfalık bir risale ile İstanbul'a 1793 yılında dönmüştür. Avusturya, Rusya, Prusya ve Fransa'nın askeri müesseseleri ve Avusturya'nın kültür, sağlık, adalet ve ekonomi konuları hakkında bilgiler risalede yer verilmiştir (Kara, 1964: 586-587). Buna paralel olarak Sultan III. Selim zamanına Avrupa'nın önemli başkentlerinde ilk daimî elçilikler kurulmuş, diğer yandan yabancı uzmanların istihdam edilmesinde büyük artış olmuştur (Yalçınkaya, 2010: 381).

Bu çalışmanın amacı; daha önce hakkında detaylı bir araştırma yapılmamış olan la Bibliothèque Nationale de France Müzesi'nde Od. 23 envanter numarasına kayıtlı olan albümde bulunan Sultan III. Selim'e ait üç portrenin Osmanlı padişah portreciliğinin gelişim süreci içinde değerlendirilmesidir. Eserler; Sultan III. Selim'in saltanat yıllarında yapılmış yerli ve yabancı sanatçıların ürettiği diğer portrelerle üslup, ikonografik açıdan karşılaştırılarak çok yönlü irdelenmiştir.

LA BIBLIOTHÈQUE NATIONALE DE FRANCE MÜZESİ'NDE BULUNAN OD. 23 ENVANTER NUMARASINA KAYITLI KIYAFET ALBÜMÜNDEKİ SULTAN III. SELİM PORTRELERİ

Çalışmanın konusu olan portreler, la Bibliothèque Nationale de France Müzesi'nde bulunan ve Od. 23 envanter numarasına kayıtlı albümde yer almaktadır. Bu albüm için müzeyle iletişime geçilmiş ve arşiv kayıtlarında "1823 yılında kitapçı Bure Fils'ten alındığı" bilgisine ulaşılmıştır. 30x24.5 ölçülerinde olan albümde suluboya ile yapılmış 61 erkek, 7 kadın portresi, 1 kayık tasviri olmak üzere toplam 69 minyatür bulunmaktadır. Eserler siyah renkle ince bordür çerçeve ile sınırlandırılmış, her sayfanın altında Fransızca açıklamalara yer verilmiştir. İlk tasvirten itibaren sağ üst köşelere müze tarafından numara verilmiştir. Yazmanın cildi deriden yapılmış olup, zencerek bölümü spiral çizgilerin kapak etrafında kesintisiz devam etmesi ve ucunda çentik ile sonlandırılmasıyla oluşturulmuştur. Kapağında başka bir cilt bölümü yer almamaktadır. Ön ve arka kapaklarda alt orta kısmından kökünden çıkan iri bir ağaç ve dalları silik olsa da görülmektedir (Şekil 1). Cildi, oldukça tahribe maruz kaldığı; renk akması, çizikler ve deformasyondan anlaşılmaktadır. Avrupa el yazması ciltçiliğinde "spin"¹ denilen Türkçesi "omurga" olan bölüm, Osmanlı el yazması kitap literatüründe sertab kısmının karşılığıdır. Bu eserdeki spin yukarıdan aşağıya doğru eşit olmak üzere -Avrupa cilt literatüründe "raised band" denilen- meandır bordürü ile altı parçaya ayrılmıştır. İkinci bölümde, kitaba ait Fransızca bir

¹ Avrupa el yazması kitaplarda cilt bölümleri için ayrıntılı bilgi için bkz: Compiled by the Special Collections Conservation Unit of the Preservation Department of Yale University Library (2015). *Medieval & Early Modern Manuscripts*. New Haven: Yale Library Publications.

açıklamaya yer verilmiştir.: “69. *Dessein Originaux de Costumes Turcs 1796*”; Türkçesi “*Türk Kıyafetlerinin Orijinal Çizimi 1796*”dır. Bu tarih bize albümün yapıldığı tarihi göstermektedir.

Şekil 1. Kitap Cildi, Ön Kapak

Şekil 2. Kitap Sertab Bölümü

Sultan III. Selim Portresi

Albümün ilk tasviri Sultan III. Selim’in yarım boy portresidir. Dikdörtgen çerçeve içine yerleştirilen tasvirin altında, “Hükümdar Sultan III. Selim” anlamına gelen Fransızca “*SÉLIM III, SULTAN RÉGNANT.*” yazmaktadır. Sultan, ayakta yarım boy büst şeklinde ve 3/4’ü profilden gözükecek şekilde resmedilmiştir. Arka plan boş bırakılarak kâğıdın kendi hali kullanılmış, portre ise çizgisel üslupla betimlenmiştir. Başlığı koyu yeşil renktedir ve ortasında oval bir madalyon şeklinde değerli taşlardan oluşan, tepesi yelpaze şeklinde sonlanan bir sorguçla² betimlenmiştir. Ten rengi beyaz olarak tasvir edilen Sultan III. Selim’in kahverengi olan gözlerine beyaz renkler kullanılarak yansıma vermeye çalışılmış; göz şekli iri, kaşları ince ve uzun olarak betimlenmiştir. Kemerli, uzun ve hafif aşağı doğru eğik olan burnu karakteristik özellik taşımaktadır. Gür ve koyu kahverengi olan sakallarının arasına beyaz sakallar da çizilmiştir. Ağzı, gür sakallarının arasından yüzüne göre oldukça küçük şekilde betimlenmiş ve rengi sağdan sola doğru gittikçe açılarak gölgelendirilmiştir. Sultan, bedensel olarak oldukça iri ve cüsseli biçimde kırmızı kaftanı ile resmedilmiştir. Kolları bedenine göre ince çizilmiş, kırmızı kaftanının iki kanadının da üstünde metalden süslemelere yer verilmiştir ve aynı materyalden belinde kuşak bulunmaktadır. Gövdesinin orta sol kenarından ise belinde taşıdığı kılıcının ucu görünmektedir. Yeşil renkteki kavuğunun ortasında gümüş renkte sorgucu yelpaze şeklindeki siyah tüyle sonlandırılmıştır (Şekil 3).

---

² Sorguçlar hakkında detaylı bilgi için bkz: Tapan, N. (1977). Sorguçlar. *Sanat Dergisi* (6), 99-107.

Şekil 3. Sultan III. Selim, BNF, OD.23, no.1.

Sultan III. Selim Tebdil Kıyafet İçinde

Albümdeki diğer Sultan III. Selim portresi, sultanın tebdili kıyafet içinde gösterildiği, -albümde ikinci sırada yer alan- portresidir. Tebdil kelimesi sözlükte “değiştirmek” anlamına gelmektedir. Osmanlı dönemindeki adıyla “tebdil-i kıyâfet / tebdilü'l-kıyâfet” olarak adlandırılan tebdil gezmek, hükümdarların kimliklerini gizleyerek kılık değiştirmesidir ve böylece halkın durumunu bizzat kendileri görmek ve kendileri hakkındaki gerçek düşüncelerini öğrenmeleri amaçlanmıştır. Bunun yanında sultanın kimliği gizlenerek düşmanlardan korunmak da düşünülmüştür (Bozkurt, 2011: 213). Sultan III. Selim’in diğer padişahlar gibi tebdil gezdiği, fiyatları denetlediği ve bazen ise asayişe direkt kendisinin müdahale ettiği kaynaklarda anlatılmaktadır (Beydilli, 2010: 34; Sakaoğlu, 1994: 505).

Sultan, burada oldukça hareketsiz ve durağan biçimde boydan resmedilmiştir. Uzun olan başlığı örtüsünün altındadır, başındaki kumaş yüzünün dörtte birinin kapatmış ve uçları sağ ve soldan aşağı doğru uzanmıştır. Dış kıyafetinin rengi yeşil olan sultanın iç giysisinin renginin de aynı olduğu görülmektedir (Şekil 4).

Şekil 4. Sultan III. Selim Tebdil Kıyafet İçinde, BNF, Od.23, no.2.

Sultan III. Selim'in Şehzadelik Tasviri

Albümdeki son Sultan III. Selim tasviri ise, no.3'te bulunmaktadır. Sultanın erkek çocuğu olmamasından dolayı tasvirin padişahın şehzadelik yıllarına ait bir portresi olduğu anlaşılmaktadır. Resmin altında "Padişahın kızı" anlamında gelen "Fille du Grand Seigneur" yazısına yer verilmiştir. Dolayısıyla tasvir için yanlış bir açıklama yazılmıştır. Portrede III. Selim boydan ve 3/4 oranında cepheden resmedilmiştir. Elleri ortada kavuşturulmuş olarak çizilen tasvirde yüz biçimi, kaş ve göz şekilleri yetişkinlik tasvirlerine benzer şekilde yapılmıştır. Başlığı, koyu yeşil üzerine siyah çizgilerle ve ucunda beş adet tüyden oluşan sorguçla sonlandırılmıştır. Başlığın alt kısmı, kulaklarını kapsayacak biçimde enseden altına kadar dolanıp önden büzülen, beyaz ve sarı renklerden oluşan bir kumaşla çevrelenmiştir. Şehzadenin kaftanı kırmızı renk olup, boyun kısmından iki kanadın bittiği yerler ve kol uçları beyazdır. İçindeki kıyafet, boynundan ve sağ kol ucundan görünen küçük bir kısımdan anlaşılacağı üzere sarı renk üzeri kırmızı noktalarla meydana gelmiştir. Ayak bileklerine kadar uzanan kaftanın bittiği yerde, şehzadenin sarı ayakkabılarının uç kısımları görünmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Sultan III. Selim'in Şehzadelik Tasviri, BNF, Od.23, No.3.

SULTAN III. SELİM'İN SALTANATI SÜRECİNDE YAPILMIŞ DİĞER PORTRELERİ

Şehzade III. Selim, Rafael Manas, 1773

Sultan III. Selim'in en erken tarihli portrelerinden biri Rafael'in çizdiği, sultanın şehzadelik yıllarına ait portresidir. Resimde yaklaşık 12 yaşlarında tasvir edilen şehzade ayakta gösterilmiştir (Renda, 2000: 464). Arka planın koyu kullanıldığı resimde, şehzade ön plana çıkmaktadır. Ten rengi beyaz, gözleri iri, kaşları ince ve uzun, dudakları küçük betimlenmiştir. Kırmızı renk olan başlığının tam ortasında değerli taşlardan yapılan sorguç bulunmaktadır. Başlık, beyaz bir kumaşla enseden gelerek başlığın ön alt kısmında burğu yapılarak sabitlenmiştir. Şehzadenin kaftanı, koyu yeşil renkte, iki kanadının ve kol uçlarının bitiş kısmı siyah kürk ile sonlanmıştır. İç giysisinin renginin de siyah oluşu, sağ tarafından çıkan kılıç ucundan kürkünün aralıklı oluşundan anlaşılmaktadır. Şehzadenin elleri birbirini tutmakta ve sağ serçe parmağında yüzük taşıdığı görülmektedir (Şekil 6). Ressam Rafael (ö.1780) 18. yüzyılın ikinci yarısında padişah portreciliğine yenilik getirmiştir. Kaynaklarda Rafael Manas

(Küçükhasköylü, 2011: 167) veya Manasi olarak geçmektedir ve aynı zamanda mimar ve müzisyen olan Rafael'in, Sultan I. Mahmud (s. 1730-1754), Sultan III. Osman (s. 1754-1757), Sultan III. Mustafa (s. 1757-1774) ve Sultan I. Abdülhamid'in (s. 1774-1789) portrelerini yaptığı belirtilir (Mahir, 2005: 170-171). Rafael, Levni'nin resimlediği Kebir Musavver Silsilename'ye son dört padişahın portrelerini de eklemiş ve bunlarda yeni bir kalıp geliştirmiştir. Zeminde tek rengi tercih etmiş, figürlerin ön plana çıkmasını amaçlamış, onları tahta otururken ve cepheden göstermiştir. Bu üslup bundan sonra da birçok padişah portresinde uygulanmıştır (Bağcı vd., 2006: 281; İrepoğlu, 2000: 388).

Şekil 6. Şehzade III. Selim, TSMK 17/117, Rafael, 1773

Kaynak: (Renda, 2000:464).

Sultan III. Selim'in Kabulü, Kostantin Kapıdağlı

18. yüzyılın başında tahta geçen padişahlar, portrelerini Avrupa tarzında yaptırmaya başlamıştır. Bu aşamada batılı üslupta yapılan yağlıboya resimlere oldukça ilgili olan Sultan III. Selim, kendi portreleri haricinde sanatçılardan tören sahnelerinin resmedilmesini de istemiştir. Bu resimler arasında Kostantin Kapıdağlı'nın³ yaptığı bayramda kabul töreni de vardır. Bu eserde, Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda gösterilen Sultan III. Selim tahta oturmakta, Sadrazamı ve vezirleri ise yanında sıralanmış, ayrıca her rütbeden görevliler sultanı tebrik etmek için sarayın ikinci avlusuna dizilmiş şekilde betimlenmiştir. (Şekil 7) (Renda, 2000: 446-447). Kostantin Kapıdağlı aldığı eğitimden kaynaklı olarak batılı tarzda bir perspektif kullanmış ve figürleri gerçekçi çizmiştir.

Sultan burada, elleri bacaklarının üzerinde konumlandırılmış vaziyette altın yaldızlı tahtında otururken betimlenmiştir. İzleyiciye doğru bakmakta olan sultanın yüz hatları sert, burnu öne doğru eğik, gözleri dışarı çıkık biçimde iri, kaşları ince ve kavislidir. Sakalları uzun ve kahverengi

³ Konstantinos Kizikos (Kostantin Kapıdağlı), 18. yüzyıl sonlarından 1807 yılına kadar özellikle de Sultan III. Selim döneminde etkin olan sanatçı, Kapıdağ yarımadasının güneyinde bulunan Kyzikos kentinde dünyaya gelmiştir. İstanbul'a geldiğinde Kurtuluş semtinde yaşamış, sanat eğitimini Avrupa'da almış, Osmanlı saray ressamı olarak çalışmış ve pek çok sultan portresi yapmıştır: Mahir, B. (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi: 171.; Hür, A. (2003). "Kapıdağlı (Konstantin)". *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*. İstanbul: 407-408.; Renda, G. (1996). Ressam Konstantin Kapıdağlı Hakkında Yeni Görüşler. *19. yüzyıl İstanbulu'nda Sanat Ortamı Sempozyumu*, İstanbul.

olmakla beraber ince ve uzun bıyıklıdır. Beyaz rengindeki kavuğunun tepesinde değerli taşlardan oluşan sorgucu ve onun da tepesinden kırmızı renkle başlayıp sarı ile devam edip yukarı doğru uzayan tüylerle sonlandırılmıştır. Sultanın kaftanı, kırmızı renkte olup ayak bitimine kadar devam etmektedir. Boyun ve kaftan kanadının uçlarında, kolundan aşağı doğru sarkan parçanın ucunda siyak kürk bulunur, aynı kürk üst kol kısmında da çevrilidir (Şekil 8).

Şekil 7. Sultan III. Selim'in Kabulü, TSMK17/163,
Kostantin Kapıdağlı, 1789
Kaynak: (Renda, 2000: 470)

Şekil 8. Sultan III. Selim'in
Kabulü, TSMK17/163, Kostantin
Kapıdağlı, 1789
Kaynak: (Renda, 2000: 470)

Sultan III. Selim Bayram Tahtında

Kostantin Kapıdağlı'ya atfedilen ve Sultan III. Selim'i Bayram Tahtında gösteren portresinin, *Silsilenâme*'deki diğer padişah portrelerine bakıldığında bahçede tasvir edilen tek örnek olduğu anlaşılmaktadır (Renda, 2000: 472). Altın yıldızlı tahtında oturarak izleyiciye 3/4 profilden bakan sultanın yüz ifadesi keskin, kaşları kavisli ve hafif kalkık, burnu hafif aşağı doğru ve uzun, gözleri iri, ağzı küçük olarak betimlenmiştir. Beyaz renkteki kavuğunun tepesinde parlak mücevherlerden oluşan sorgucu sarı renkteki yukarı doğru uzanan selvi görünümlü tüylerle sonlandırılmıştır. Kırmızı renkteki kaftanının boyun ve kanat kısımları siyah kürkle detaylandırılmış, kol şeridi ve kolundan aşağı uzanan kaftan parçasının ucu yine kabarık olduğu belli olan siyah kürkle zenginleştirilmiştir (Şekil 9). Kostantin'in kapalı mekân algısından çıkıp, sultanın açık alanda portresini çizdiği bu resimde arka planda mavi gökyüzü ve bulutlar bulunurken, uçan kuşlar resme dinamizm kazandırmıştır. Ressamın açık alan kullanımı daha sonra seri haline gelecek olan *Young Albümü*'ndeki⁴ Sultan III. Selim portresinde de (Şekil 14) (TSMK. 17/31) görülecektir.

⁴ Young, J. (1815). *A series of portraits of the emperors of Turkey: from the foundation of the monarchy to the year 1815*. London: Printed by W. Bulmer and co.

Şekil 9. Sultan III. Selim Bayram Tahtında, Kostantin Kapıdağlı'ya atfedilmektedir, 1789 TSMK A. 3109

Kaynak: (Renda, 2000: 472)

Sultan III. Mustafa ve Oğlu Şehzade III. Selim

Bir diğer tasvir de günümüzde İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunan ve Rafael Manas'a ait olan Sultan III. Mustafa ve şehzade III. Selim portresidir. Şehzade, kompozisyonun sağında konumlandırılmıştır. Sağ eliyle sol elini üstünden tutarak tasvir edilen şehzadenin yüz rengi oldukça beyazdır ve gözlerinin burada da iri çizildiği görülmektedir. Başlığı kırmızı renkte olup üzerinde mavi renkteki sorgucu vardır. Resim dokusunun belli olmasından kaynaklı mavi renkteki kaftanının oldukça kalın ve kabarık olduğu hissedilmektedir. Boyun, kanat ve kol bitiş kısımları siyah kürkle sonlandırılmıştır. Bel ile göğüs arasında bulunan kılıcı mavi renkte ve parlayarak göze çarpmaktadır. Ayak uçlarına kadar inen kaftanın bitiş hizasında sarı ayakkabıları belirgindir (Şekil 10). 18.yüzyılda gelenek haline gelen manzara kullanımının, burada da Rafael tarafından arka planda pencereden görülecek şekilde betimlenmiş olduğu görülmektedir.⁵

⁵ Manzara resimleri hakkında detaylı bilgi için bkz.: Renda, Günsel. (1977). *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.; Gürçağlar, A. (2005). *Hayali İstanbul Manzaraları*. İstanbul: Pera Turizm Yayınları; Şahin Tekinalp, P. (2002). *Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi*. (Cilt. 15, s. 440-448). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.; Nurcan, İ. (1985). 18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisi ile Gelen Yenilikler. *Vakıflar Dergisi*, 9, 223-236.; Renda, G. (2002). *Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat*. (Cilt. 15, s. 265-283). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.; Eyice. S. (2002). *Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı*. (Cilt. 15, s. 284-309). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.

Şekil 10. Sultan III. Mustafa ve oğlu şehzade III. Selim, Rafael, İ.Ü, nr.9366
Kaynak: (Mahir, 2005: 248)

Sultan III. Selim Büst Portresi

Sultan III. Selim döneminde görülmeye başlanan bir diğer portre tipi ise büst şeklinde yapılan portrelerdir. Bunlardan biri olan ve Jean-François Duchateau tarafından yapılmış bir eserde padişah madalyon içinde tasvir edilmiş ve üzerine Fransızca olarak "Selim III", "sultan regnant" yazılmıştır. Jean-François Duchateau tarafından yapılmış bir Sultan III. Mustafa portresi İsveç Celsing koleksiyonunda bulunmaktadır ve Sultan III. Selim portresiyle benzer üslupta yapılmıştır. Bu portreler ressamın saray çevresi için çalışan sanatçılardan biri olduğunu göstermektedir (Renda, 2000: 448). Ressam burada padişahı genç yaşta göstermektedir, saltanatının ilk yıllarında yapıldığı tahmin edilen portrelerinden biridir (Açoğlu ve Yavaş, 2019: 42) Büst şeklinde yapılan portrede arka plan siyah kullanılarak figür vurgulanmıştır. Madalyon içine betimlenen Sultan III. Selim, düşük omuzlu ve yapı olarak ince betimlenmiştir. 3/4 profilden gösterilen portrede, sultanın sol gözü hafif yukarı doğru bakarken sağ gözü izleyiciye doğru bakmaktadır. Kemerli ve hafif aşağı doğru bakan burnu, yumuşak çizilmiş yüz hatlarına keskinlik kazandırmıştır. Beyaz kumaşla çevrelenen kırmızı kavuğunun ortasındaki sorguç, tepesinden uzayan beyaz tüylerle sonlandırılmıştır. Kaftanı koyu yeşil olan sultanın kol kısımları beyaz çizilerek gölgelendirilmiş, boyun ve kanatın kapanan bölgesi kalın siyah kürklerle zenginleştirilmiştir (Şekil 11).

Şekil 11. Sultan III. Selim Büst Portresi, Jean-François Duchateau, 1792, TSMK. 17/32
Kaynak: (Renda, 2000: 465)

Sultan III. Selim'in Yarım Boy Portresi

Kostantin Kapıdağlı tarafından yapılmış olan Sultan III. Selim'in yarım boy portresinin renkli ve siyah-beyaz olmak üzere iki adet örneği Londra'da Schiavonetti tarafından gravürlenmiştir (Bağcı vd., 2012: 284-285). Madalyon içinde yarım boy olarak tasvir edilen portrenin üst orta bölümünde Osmanlıca "Sultan Selim-i Salis" yazmaktadır ve alt kısımda sultanın saltanat yılları arasında yaptırdığı Tophane Kışlası betimlenmiştir (Renda, 2000: 473; Bağcı vd., 2012: 284). Bu portrenin siyah beyaz oyma baskısının yabancı imparatorlara dağıtılmak üzere yapıldığı ve padişahın ilk siparişi olduğu bilinmektedir (Renda, 2000: 442; Bağcı vd., 2012: 285).

Portrenin içine yerleştirilen madalyon kahverengi çerçevelidir ve üzerinde altın yıldız renginde çiçek ve yaprak desenleri vardır. Madalyon, koyu yeşil renkteki perde motifi ile çerçeve içine alınmış, renk kullanımı ve gölgelendirmelerden kaynaklı kumaşının kadife dokusu başarılı bir şekilde yansıtılmıştır. Portrenin genel itibarıyla bir yapı içinde pencere içine yapıldığı, pencereden bakıldığında ise Tophane görüntüsü ve deniz görüntüsünün manzara olarak tasvir edildiği görülmektedir. Mimari yapı, koyu gri renklerde kare sütunlarda derinlik algısı yaratılarak verilmiştir.

Sultan III. Selim, çerçeve sınırından merkeze doğru gittikçe yeşile dönen arka plan üzerinde kırmızı kaftanıyla resmedilmiştir. Kırmızı renkte olan kaftanının alışılmış kaftanlardan ziyade ince ve aşağı doğru dökümlü şekilde gelen ince bir kumaştan yapıldığı anlaşılmaktadır. İç kaftanı sarı renktedir ve kaftanın ön açıklığından görülen beyaz üstüne bordo renginde çizgilerden oluşan kuşakla çevrelenmiş, kılıcın ucu ise kuşağın sağ tarafına sabitlenmiş ve ucu gözükmektedir. Koyu kahverenginden yapılmış kavuğu, ortasında değerli taşlardan meydana gelen oval biçimdeki değerli taşlara sahip parlak sorgucu, koyu yeşil renkteki yelpaze şeklindeki tüylerle sonlandırılmıştır. Yüz hatları yumuşak şekilde betimlenmiş, iri gözleri ve ince uzun kaşları, orta uzunlukta ve kahverengi olan sakalları gerçekçi biçimde izleyiciye aktarılmıştır (Şekil 12).

Şekil 12. Sultan III. Selim'in Yarım Boy Portresi, Kostantin Kapıdağlı, 1793, TSMK A.3689

Kaynak: (Bağcı vd., 2012: 284).

Hanedan Serisinde Sultan III. Selim Portresi

Kostantin Kapıdağlı'nın resmettiği tasvir, sultanın Sultan Osman Gazi'den başlayarak kendisine kadar olan padişahların portrelerinden oluşan bir seri istemesi üzerine yapılmıştır. Bu istek, sultanın ressam Kostantin'in yaptığı 1803 tarihli portresini beğenmesi üzerine hazırlanmıştır (Şekil 13). Guaj boya ile yapılan padişah portrelerinin hepsi madalyon içine yerleştirilmiş, sultanların fiziksel özellikleri ile giyim tarzlarına özen gösterilmiş, tasvirlerin altlarında ikonografik bütünlüğü sağlayacak -saltanat yılları arasında öne çıkan bir olay ya da yeni açılan bir kurum gibi- bir ayrıntıya ya da manzaraya yer verilmiştir (Renda, 2000: 452). Bu portreler daha sonra *Young Albümü* olarak adlandırılmış ve yayınlanmıştır.⁶

III. Selim portresinde madalyon bir çerçevenin içinde "Sultan Selim-Khan IIIme. Vingt-huitième Empereur Othoman" yazısı yer alırken aynı yazının Osmanlıcasına çerçevenin en üst kısımda yer verilmiştir. Kapıdağlı Konstantin padişah serisini yaparken sadece Sultan I. Osman ve Sultan III. Selim'in isimlerini Fransızca olarak çerçeve içine yazmıştır. Portrenin alt kısmında ise sultanın yenilettiği tersane betimlenmiştir (Renda, 2000: 490). Portrenin arka planı dışardan siyahla başlayıp merkezde yeşil renk ile ışıklandırılarak odak sultana yansıtılmıştır. 3/4 profilden resmedilmiş izleyiciye doğru bakmakta olan sultanın sol gözü diğerine göre nispeten biraz daha yukarı doğru bakmaktadır. Uzun olan sakallarının rengi, yeşil kaftanının boyun kısmında bulunan kahverengi kürk bölümü ile aynı renkte çizilmiştir. Sultanın fiziği oldukça iri betimlenirken, sağ kolunun bel hizasında kaldırılarak tasvir edilmesi resme dinamiklik kazandırmıştır (Şekil 14).

⁶ Young albümü hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Renda, G. (2000). Portrenin Son Yüzyılı. S. Kangal (Yay. Yön.), *Padişah'ın Portresi Tesavir-i Ali Osman* içinde (s.442-543). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.; Mahir, B. (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. (s.171). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.; Bağcı, S. Tanındı, Z. Çağman, F. Mahir, B. (2012). *Osmanlı Resim Sanatı*. (s.286). İstanbul: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şekil 13. Sultan III. Selim Odasında,
Kostantin Kapıdağlı, 1803
TSMK, 17/30
Kaynak: (Renda, 2000: 467).

Şekil 14. Sultan III. Selim,
Kostantin Kapıdağlı, 1804-1806
TSMK 17/97
Kaynak: (Renda, 2000: 494).

Sultan III. Selim Arife Tahtında

19. yüzyıl başına tarihlenen bu portrenin arkasında mürekkeple: "Sultan Selim III 1789-1807 (Nephew Of Sultan Abdulhamid) killed by the Jannissaries" yazılmıştır (Pera Müzesi, 2005: 28). Sultan Abdülhamid'in yeğeni olup yeniçeriler tarafından öldürüldüğü belirtilen bu yazının İngilizce olmasından dolayı sanatçısının da İngiliz olma ihtimali vardır.

Ressamı bilinmeyen bu eserde Sultan III. Selim arife tahtında tasvir edilmiştir (Şekil 15). Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusu olan ve divan meydanı olarak adlandırılan bölümde ikinci namazından sonra merasim düzenlendiği, arife tahtı babüssadenin iç tarafına yerleştirildiği, padişah namazını kıldıktan sonra avluda duaları dinleyerek merasime katıldığı (Ertuğ, 2017: 274) ve bu merasim arife günü sadece saray halkı arasında gerçekleştirdiği kaynaklarda anlatılmaktadır.⁷

Tasvirde, sultan tahtta otururken 3/4 profilden resmedilmiştir. Arka plan düz ve koyu yapılarak sultan ve oturduğu taht vurgulanmıştır. Sedefkar Mehmed Ağa'ya atfedilen bu tahtın yüzeyinde natüralist üslupta karanfil bezemeler görülmektedir. Tahtın yüzeyleri boşluk bırakılmayacak biçimde sedefle kaplanarak süslemeleri değerli taşlar yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur (Akalin, 1992: 37). Tahtta bulunan sedef ve değerli taşların görünümü, resimde betimlenmemiş, onun yerine renkli noktalar konularak süslenmeye çalışılmıştır. Üç basamakla çıkılan tahtta, sultanın ayakları yere değmemektedir, bu ikonografik açıdan hiyerarşik bir üsluptur. Tasvirde ince ve uzun suratı olan sultanın gözleri aynı yöne bakmaz, sol gözü hafif sola doğru meyilli şekilde çizilmiştir. Orta uzunlukta ve kahverengi olan sakallarının görünümü sert ve keskindir. Padişah

⁷ Detaylı bilgi için bkz: Uzunçarşılı, İ. H. (1945). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

kaftanı sarı renktedir ve boyun ve kol bitim yerleri beyaz renkle bütünlenmiştir. Elleri dizlerinin üzerinde olan sultanın iki serçe parmağında da yuvarlak ve iri yüzük taktığı görülmektedir. Ucu taşlarla kaplı olan kılıcı göğüs hizasından dışarı doğru çıkmış, iç kaftanının mavi renkte olduğu, sakallarının bittiği noktada belirtilmiştir (Şekil 15).

Şekil 15. Ressamı Belirsiz, 19. yy. Baş
(Pera Müzesi, 2005: 29)

Sultan III. Selim'in Büst Portresi

Sultan III. Selim'in büst portrelerinden biri olan bu eser İtalyan ressam Andrea Appiani⁸ tarafından yapılmıştır. Madalyon şeklinde gri bir çerçeve içine alınarak betimlenen portrenin arka planı, merkezde açık yeşil sonrasında koyu yeşile doğru gölgelendirilerek devam etmiştir. Madalyon içinde sol üst köşede kırmızı renkte "S. SELİM III." ve yine madalyon içinde sağ alt köşede ise ressamın imzası ve resmin tarihi "Appiani 1807" şeklinde siyah renkte yazmaktadır. Merkezde konumlandırılan sultan, 3/4 profilden resmedilmiştir. Sultanın yüzündeki çizgiler, göz altındaki şişlik ve çöküklük, burun gölgelendirilmesi oldukça detaylı çizilmiştir. Kaşları ince ve uzun olan sultanın gözleri iri ve dışa taşkın, sakalları koyu kahverengi ve gürdür. Rengi kırmızı olan kavuğun dokusunun kadife olduğu belli olmaktadır. Beyaz sarığı kavuğunu tutmaktadır. Kavuğun ön kısmından inci olduğu düşünülen oval sorguç, tepesinden uzayan kahverengi tüy ile sonlandırılmıştır. Sultanın kıyafeti ise yakaları beyaz olan, açık mavi renğinde bir kaftandan oluşmuştur. Boyun bölümü ile kanat bölümünün beyaz olduğu görülen kaftanın omuz hizasından aşağısı açık mavidir ve yapı olarak nispeten ince olduğu hissedilmektedir. Sultanın kılıcı ise sağ tarafında konumlandırılmış, kabza kısmı değerli taşlarla kaplıdır (Şekil 16). Resim, 1978 yılında Topkapı Sarayı'na hediye edilmiş ve tablonun envanter defterinde bulunan defterin arkasında, "le tableau reproduit ci-cont-re est une oeuvre du peintre Andrea Appiani ne a Milan en 1754 mort en 1817. Paris 1948 expert pres les douanes françaises." yazılıdır (Renda, 2000: 466). Bu açıklamada ressamın Milano'da 1754 yılında doğduğu ve 1817 yılında öldüğü yazmaktadır.

⁸ Ressam hakkında detaylı bilgi için bkz: Appiani, A. (1803). *Descrizione dell' opera a fresco eseguita nel 1795 nel tempio di S. Maria presso S. Celso in Milano dal pittore Andrea Appiani*. Milano: Presso Pirotta e Maspero.; Lamberti, L. (1809). *Descrizione dei dipinti a buon fresco eseguiti dal signor cavaliere Andrea Appiani nella sala del trono del Real Palazzo di Milano*. Milan: Dalla Stamperia reale.

Bu yazının Fransızca olmasından ve resmi belgeleyen uzmanların Fransız olmasından dolayı tablonun Topkapı Sarayı Kütüphanesi'ne gelmeden önce Fransa'da olduğu düşünülmektedir.

Şekil 16. Sultan III. Selim'in Büst Portresi, Andrea Appiani, 1807, TSMK. 17/960
Kaynak: (Renda, 2000: 466).

Tahtta Sultan III. Selim

Sultan bu tasvirde, üst örtüsü kubbeli olan yanları açık bir mekân içinde betimlenmiştir. Yansıtılan derinlik ve perspektif açısından oldukça başarılı olan resimde arkada planda Üsküdar manzarası görünmektedir. Kubbeyi taşıyan sütunlar sağ ve solda altışar adet olmak üzere bir mermer rengi bir mavi renk olmak suretiyle çizilmiştir. Resimdeki doğa ayrıntıları Kostantin Kapıdağlı'nın Silsilename'de bulunan portresindeki doğa betimlemesine teknik açılarından benzediği için, bu resim ressam Kapıdağlı'ya atfedilmektedir (Renda, 2000: 447). Sultan burada 3/4 profilden tahtında oturarak tasvir edilmiştir. Elleri dizlerinin üzerinde duran sultanın yüz ifadesi yumuşak olan sultanın sakalının rengi kaftanın boyun kısmındaki kahverengi ile neredeyse bütünleşik biçimdedir. Açık yeşil renkte olan kaftanı ayaklarına kadar uzanmaktadır. Sultanın kavuğu kırmızı renkte olup sorguç bölümü siyah taşlardan yapılmıştır. Resmin arka planındaki doğa tasvirinde renk geçişleri ve manzara algısı batılı anlamda yapılmış, perspektif gerçeğe uygun şekilde kullanılmış ve renk tonları da aynı ölçüde yakından uzağa doğru açılarak derinlik algısı kazandırılmıştır (Şekil 17).

Şekil 17. Sultan III. Selim, Kostantin Kapıdağlı'ya Atfedilmektedir
Kaynak: (Renda, 2000: 447).

DEĞERLENDİRME

Lucien Bonaparte Albümü'nde⁹ bulunan bir Sultan III. Selim portresi (Şekil 18) BNF'de bulunan Od. 23 numaralı albümümüzdeki portreye benzemektedir (Şekil 19). Portrede III. Selim kırmızı kaftanı ile boydan resmedilmiş (Şekil 18). Ve 3/4 kalıbı kullanılarak izleyiciye baka şekilde gösterilmiştir. Arka planın beyaz olması, portrenin bakış açısı, kaftanın rengi ve biçimi açısından Sultanın sakallarının beyaz olması fiziksel olarak Bonaparte Albümü'nde daha yaşlı betimlendiğini göstermektedir. Başlık tipi ve sorguç şekli de Od. 23 numaralı tasvirine oldukça benzerken, Bonaparte Albümü'nde başlık rengi çok daha koyu yapılmıştır. Kaftan tipinin, renginin, kompozisyonun birebir aynı görüldüğü diğer örnekler ise ressam Kostantin yaptığı III. Selim'in Kabulü sahnesi (TSMK 17/163) (Şekil 20), III. Selim'in Bayram Tahtında resmedildiği tasvirlerdir (TSMK A. 3109) (Şekil 21).

⁹ Lucien Bonaparte hakkında detaylı bilgi için Bkz.: <https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/biographies/lucien-bonaparte-prince-of-canino-1775-1840-minister/> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

<https://www.worldhistory.org/article/2036/napoleon-bonaparte-during-the-early-french-revolut/> (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

https://en.wikipedia.org/wiki/Lucien_Bonaparte (Erişim Tarihi: 26.03.2024)

Şekil 18. Sultan III. Selim, no.6
Lucien Bonaparte Albümü, 1797-1807
Kaynak: (Küçükhasaköylü, 2010: 215).

Şekil 19. Sultan III. Selim, BNF,
OD.23, no.1.

Şekil 20. Sultan III.
Selim'in Kabulü,
TSMK17/163,
Kostantin Kapıdağlı,
1789
(Renda, 2000: 470).

Şekil 21. Sultan III. Selim
Bayram Tahtında,
Kostantin Kapıdağlı'ya
atfedilmektedir, 1789,
TSMK A. 3109
(Renda, 2000: 472).

Şekil 22. Selim III.
BNF, Cabinet des
Estampes, N20006
(Renda, 2000: 499).

BNF. Od. 23 numaralı albümde Sultanı tebdil kıyafet içinde gösteren portreyle karşılaştırmak için, Diez Albümü (Şekil 26) ve Pichelstein Albümü'ne bakılabilir (Şekil 27). Bu albümlerde bulunan Sultan I. Abdülhamd'in tebdil-i kıyafet tasvirleri III. Selim'in tebdil-i kıyafet resimlerine oldukça benzemektedir. Her iki albümde arka plan beyazdır ve kıyafetleri koyu yeşil, başlığı ve ayakkabıları sarı olan Diez Albümü'ndeki örnek, yüzünün yarısını başlığındaki örtüyle kapatılmış olması açısından Od.23'te bulunan örneğe (Şekil 28) daha çok benzemektedir.

Şekil 26. Sultan I. Abdülhamid Tebdil-i Kıyafetle, no.3, Diez Albümü 1786-1789 (Küçükhasköylü, 2010: 215).

Şekil 27. Sultan I. Abdülhamid Tebdil-i Kıyafetle, no.45, Pichelstein Albümü 1779-1789 (Küçükhasköylü, 2010: 215).

Şekil 28. Sultan III. Selim Tebdil-i Kıyafet İçinde, BNF, Od.23, no.2.

Sultan III. Selim'in şehzadelik yıllarına ait tasviriyle ise Rafael'in portresi karşılaştırılabilir. Rafael'in, 1773 tarihli portresinde, arka plan olarak kullanılan siyah renk tasviri öne çıkarmıştır. Şehzadenin babası Sultan III. Mustafa ile birlikte manzaralı bir odada gösterilen bu portre kapalı mekan kurgusuyla verilmiştir (Şekil 23). Od.23 numaralı albümde ise şehzade, boş bir arka planın ve zeminin üzerine portrenin yerleştirilmesiyle tasvir edilmiştir. TSMK. 17/177 (Şekil 6) ve İ.Ü nr. 9366 (Şekil 10) olarak kayıtlı benzer eserlerde ise 3/4 profilden, elleri bağlı ve ayakta resmedilmiştir. Od.23'te bulunan resim, Rafael'in yaptığı portrelere göre cephe duruşu açısından keskin sunulmuş ve sağ ayağı bir adım önde verilmiştir (Şekil 5). Rafael'in portrelerinde şehzadenin yüzü daha yumuşak, çocuksu ve gözleri daha iri betimlenmişken (Şekil 23), Od.23'te bulunan tasvirde şehzadenin yüz hatları nispeten daha keskin, gözleri daha küçük ve sol gözünün sağ gözüyle aynı noktaya değil de hafif sola bakar şekilde verilmiştir (Şekil 25). Her üç portrede de renkleri farklı olan kaftanlar aslında biçim olarak aynıdır ve ayak ucu görünecek uzunlukta yapılmışlardır. Rafael'in portrelerinde iç giysisi çizilmemiş, Od.23 numaralı örnekte kaftanın içinden sarı renkteki iç kaftanı belirtilmiştir. Başlıklar incelendiğinde ise Rafael'in başlık tiplerinin her iki portresinde de aynı formda ve kırmızı renkte olduğu görülürken Od.23 numaralı örnekteki başlığın şekil olarak Rafael'in portrelerine göre biraz daha geniş ve dardır, renk olarak ise maviye yakın olan yeşilin tonu kullanılmıştır.

Şekil 23. Şehzade III. Selim Yüz Ayrıntısı
TSMK 17/117, Rafael, 1773
(Renda, 2000: 464).

Şekil 24. Sultan III. Mustafa ve Oğlu Şehzade III. Selim, Ayrıntı
Rafael
İ.Ü. nr.9366
Kaynak: (Mahir, 2005: 248)

Şekil 25. Sultan III. Selim'in Şehzadeliği, Yüz Ayrıntısı
BNF, Od.23, No.3.

SONUÇ

Fatih Sultan Mehmed'in İstanbul'u fethetmesiyle, askeri alanda oluşan yenilikler sanata da yansımış, batı ile ilişkilerin temelleri oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde başlayan ve devam eden portrecilik geleneği yüzyıllar boyu sürmüştür. Osmanlı resim sanatında ilk defa yağlı boya kullanımı padişah portreleriyle olmuştur. İtalyan ressam Bellini'nin yurda gelmesinden sonra, Fatih Sultan Mehmed yerli nakkaşların batılı anlamda eğitim alması gerektiğini düşünerek Nakkaş Sinan Bey'i İtalya'ya göndermiş ve batılı gelenek, öğrencisi Şiblizade Ahmed ile devam etmiştir. Bu süreçte yerli nakkaşlar batılı anlamda eğitim alırken, aynı zamanda Avrupa da doğu ile tanışmış ve karşılıklı olarak sanat etkileşimi meydana gelmiştir. Bu süreç ve sonrasında Avrupa'da Türk halıları, Türk kıyafetleri gibi unsurlar Avrupa halkının konusu olmasıyla beraber Turqueire modası oluşmaya başlamıştır. Bu ilgi 18.yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir. Batılı

devletlerin Osmanlı'ya merakının sonucunda ise sadece diplomatik olarak Osmanlı Devleti'ne ziyaretler gerçekleşmemiş, diğer yandan krallar diplomatlardan toplumu anlatan metinler ve görsel kaynaklar istemiştir. Böylece kültürel anlamda da iletişime katkı sağlayan pek çok elçi, sanatçı gelmiştir. Sultan III. Selim döneminde minyatürün yerini batılı tarzda resim üslubu almıştır. Yağlıboya, guvaş boya ve suluboya teknikleri bu dönemde sıklıkla kullanılmaya başlanmıştır. Portrecilik, artık bu dönemde sadece elyazması kitaplar için üretilmemiş, duvarda asılmak üzere yapılmaya başlanmıştır, bu süreçte ise Sultan III. Selim, kendi portresini yaptırıp yabancı hükümdarlara armağan olarak gönderen ilk padişahdır. Bu dönemin sanat alanına en önemli yansıması ise kıyafet albümleridir. Konumuz olan ve la Bibliothèque Nationale de France Müzesi'nde bulunan 1796 tarihli albümdeki Sultan III. Selim portrelerinin aynı yıllarda yapılmış diğer padişah portreleriyle oldukça benzerlik taşıdığı ve bazı kalıpların uzun süre kullanıldığı anlaşılmıştır. Özellikle Sultan I. Abdülhamid portrelerindeki bazı kalıplar Sultan III. Selim tasvirlerine de yansıdığı görülmüştür.

Sultan III. Selim döneminin en önemli sanatçıları olarak karşımıza ressam Rafael ve Kostantin Kapıdağlı çıkmaktadır. Rafael ve Kapıdağlı aldıkları batılı tarzda resim eğitimi sonucunda döneme damgasını vuracak eserler üretmişlerdir. Sultan III. Selim'in sanat hamiliği neticesinde oluşmuş olan bu kültürel ortamda, resim sanatına yenilikler getirilerek devam edilmiştir. Bu bağlamda Rafael, Osmanlı resim sanatında minyatürden pentür denilen tuval üzerine yağlıboyaya geçiş sürecinde öncü sanatçı olarak karşımıza çıkmaktadır. Batılı resimlerde gölgelendirme, perspektif, boya kullanımı oldukça önemli hususlardır. Ancak minyatürlerde batılı etkiler görülse de batılı üslup tam olarak yakalanamamıştır. Rafael, resimlerinde gölge ve ışığı, yumuşak fırça vuruşlarını kullanmış, perspektif ve derinlik algısını vererek realist bir özelliği yansıtmıştır. (Şekil 6, Şekil 10). Ayrıca arka planı düz renkte yaparak figürlerini vurgulama yoluna gitmiştir. 18.yüzyıl manzara resmi geleneğini de kullanıp kapalı mekân içinde arka planda pencereden gözüken manzara tasviri gibi örnekler yapmıştır (Şekil 10). Batılı ressamlar bu üslubu Rönesans'tan beri kullanmışlar ve eğitimlerini de bu çizgide almışlardır fakat Osmanlı resim sanatında manzara resmi daha çok 18.yüzyılda moda olduğu için, ele aldığımız bu dönemde portrelerde de manzara tasvirleri sıklıkla görülmektedir. Çalışmada yer verilen Rafael'in İ.Ü nr.9366'da bulunan portresiyle Od.23'te bulunan şehzade III. Selim portresi, -ayakta ve elleri bağlı olmasıyla- kompozisyon olarak benzerlik taşımaktadır. Diğer yandan bu duruşun şehzade portrelerinde bir kalıp haline gelmiş olduğu anlaşılmaktadır. Teknik açıdan ve fırça kullanımına göre ise Od.23'te bulunan örnekteki yüz ifadesi (Şekil 5), Rafael'in çizimlerine göre (Şekil 6, Şekil 10) daha sert ve keskindir.

Dönemin bir diğer önemli ressamı olan Kostantin Kapıdağlı, Sultan III. Selim döneminin en öne çıkan ressamı olmuştur. Sanatçıyı o dönem için en önemli kılan padişah portrelerinden özellikle Sultan III. Selim'in Kabulü sahnesi önemlidir (Şekil 8). Bayram sahnesi veya Cülus töreni olarak da bilinen bu eserde, arka planda Topkapı Sarayı görülmektedir. Gökyüzünün gölgeli bir biçimde yansıtılması, sağ kesimde duran ağaçların perspektife uygun ve gerçekçi anlamda resmedilmesi, figürlerin yüzlerinin ve kıyafetlerinin batılı ve realist normlarda yansıtılması kompozisyon ve resim tekniği açısından Osmanlı resim sanatına getirilen yenilik ve farklılıklardır. Bu resimdeki bir diğer farklılık ve yenilikse, sultanın bakışlarının izleyiciye değil etrafa bakmasıdır. Bu üslup ilk Rafael ve Kostantin Kapıdağlı resimlerinde görülmeye başlanmış ve ardından devam etmiştir. Ressam aynı üslubu 1789 yılında yaptığı portresinde de kullanmış, aynı biçimsel ve teknik özellikleri farklı bir kompozisyonda vermiştir (Şekil 9). Od.23'te bulunan albümdeki Sultan III. Selim portresi (Şekil 3) bu açıdan incelendiğinde

bakışların resme dönük değil de sanki etrafa bakıyor gibi resmedilmiş olması, kaftan biçimi ve rengi Kostantin'in portreleriyle (Şekil 8-9-12) çok benzer olduğunu ortaya koymaktadır.

La Bibliothèque Nationale de France Müzesi Od.23 numaralı kıyafet albümünün -bir imzaya veya herhangi bir isme yer verilmediği için- sanatçısı tespit edilememiştir. Albümde yer alan tasvirlerin renk, kıyafet, biçim, kompozisyon olarak diğer dönem örneklerindeki betimlemelere oldukça benzediği görülmüştür. Od.23 numaraya kayıtlı Şehzade III. Selim tasviri (Şekil 5), muhtemelen Rafael'in eseri olan Şehzade III. Selim (Şekil 6) tasvirine bakılarak yapılmıştır. Od.23'teki Sultan III. Selim portresinin (Şekil 3) kıyafet şekli ve rengi, yüz ve sakal betimlemeleri, bakış yönü bakımından Kostantin Kapıdağlı'nın eserleri olan Sultan III. Selim'in kabulü (Şekil 8) ve Sultan III. Selim'in bayram tahtında otururken (Şekil 9) olan eserlerinden muhtemelen kopya edilerek çizilmiş olmalıdır.

BNF Od.23'te bulunan albümde, Sultan III. Selim'i yansıtan son örnek tebdil-i kıyafet içinde gösterildiği tasviridir (Şekil 4). Sultanın tebdil içinde gezdiği hakkındaki bilgileri tarihi kaynaklar verse de görsel malzemeler oldukça kısıtlıdır. Bu kapsamda Sultan III. Selim'i tebdil-i kıyafet içinde gösteren başka bir örnek bulunamamıştır. Araştırma sonucunda Diez Albümü ve Pichelstein Albümü'nde bulunan ve yukarıda sunulan Sultan I. Abdülhamid'in benzer tasvirleri aynı kalıbın devam ettirildiğini gösteren örnekler olması bakımından önemlidir. Sultan I. Abdülhamid'e ait söz konusu iki örnekte de kompozisyon, duruş, kıyafet biçimi ve renkler açısından oldukça benzerdir (Şekil 26, Şekil 27). Dolayısıyla yakın tarihteki bu örneklerin kalıpları aynen sürdürülmüştür. Od.23'teki III. Selim'in portresinde kaftan biçimi, başlık biçimi ve renkler aynı şekilde yapılmıştır. Pichelstein ve Diez Albümleri'ndeki -veya bu albümleri yapan atölyelerdeki diğer üretimlerden- tasvirlerden örnek alınarak çizilmiş olmalıdır. Özellikle Diez Albümü'ndeki örnekle daha çok benzediği görülmektedir.

Albümde bulunan tasvirlerden ve dönem portrelerindeki örneklere bakıldığında Sultanın fizyonomisinin -yüz biçiminin ince ve uzun, burnunun kemikli ve aşağı doğru yapılması gibi- her zaman benzer şekilde yapıldığı izlenmektedir. Gözleri büyük ve dışarı taşkın olarak resmedilmiş, kaşlar uzun ve ince yapılmıştır. Çalışmanın konusu olan Od.23 numaralı albümün sanatçısının, saray sanatçısı olmadığı dolayısıyla Sultanı kendisinin görmediği, dönem örneklerine bakarak albümünü oluşturduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

Açoğlu, S., ve Yavaş, D. (2019). Osmanlı Padişah Portreciliğinde Sultan III. Selim ve Sultan II. Mahmud ile Değişen Gelenek. *Arka ültür Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 7(19), 35-52.

Akalın, Ş. (1992). Sadberk Hanım Koleksiyonundan Sedef Kaplama Aynalı Kutu. *Sanat Tarihi Araştırmaları Dergisi*, (11), 36-38.

Appiani, A. (1803). *Descrizione dell' opera a fresco eseguita nel 1795 nel tempio di S. Maria presso S. Celso in Milano dal pittore Andrea Appiani*. Milano: Presso Pirotta e Maspero.

Artan, T. (1992). Boğaziçi'nin Çehresini Değiştiren Soylu Kadınlar ve Sultanefendi Sarayları. *İstanbul Dergisi*, (3), 109-118.

Bağcı, S. (2000). Adem'den III. Mehmed'e: Silsilename. S. Kangal (Yay. Yön.), *Padişah'ın Portresi Tesavir-i Ali Osman* içinde (s. 188-201). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Bağcı, S., Tanındı, Z., Çağman, F. ve Mahir, B. (2012). *Osmanlı Resim Sanatı*. İstanbul: T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Beydilli, K. (1999). *Yenileşme Zaruretinin İdraki: Nizam-ı Cedid*. E. İhsanoğlu (Ed.), *Osmanlı Devleti Tarihi* (s. 72-74). İstanbul: Zaman Gazetesi.

Bozkurt, N. (2011). *Tebdil Gezmek* (Cilt. 40, s.213). İstanbul: *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*.

Compiled by the Special Collections Conservation Unit of the Preservation Department of Yale University Library. (2015). *Medieval & Early Modern Manuscripts*. New Haven: Yale Library Publications.

Ertuğ, Z. T. (2017). İstanbul'da ve Osmanlı Sarayı'nda Tören ve Kutlamalar. İ. Ortaylı (Ed.), *Suriçi İstanbul Fetihden Önce Fetihden Sonra* içinde (s. 273-293). İstanbul: Fatih Belediyesi Yayınları.

Eyice, S. (2002). Batı Sanat Akımlarının Değiştirdiği Osmanlı Dönemi Türk Sanatı. (Cilt. 15, s. 284-309). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.

Gürçağlar, A. (2005). *Hayali İstanbul Manzaraları*. İstanbul: Pera Turizm Yayınları.

Hür, A. (2003). Kapıdağlı (Konstantin). (s.407-408). İstanbul: *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*.

<https://www.napoleon.org/en/history-of-the-two-empires/biographies/lucien-bonaparte-prince-of-canino-1775-1840-minister/> (Erişim Tarihi: 26.03.2024).

<https://www.worldhistory.org/article/2036/napoleon-bonaparte-during-the-early-french-revolut/> (Erişim Tarihi: 26.03.2024).

https://en.wikipedia.org/wiki/Lucien_Bonaparte (Erişim Tarihi: 26.03.2024).

İrepoğlu, G. (2000). Yenilik ve Değişim. S. Kangal (Yay. Yön.), *Padişah'ın Portresi Tesavir-i Ali Osman* içinde (s. 378-439). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Kahraman, S.A., ve Dağlı, Y. (2003). *Günümüz Türkçesiyle Evlia Çelebi Seyahatnamesi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Karal, E. Z. (1964). Gülhane Hatt-ı Hümayununda Batının Etkisi. *Belleten*, 28 (112), 581-602.

Küçükhasköylü, N. (2010). *Osmanlı kıyafet albümleri (1770-1810)*. Yayımlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Küçükhasköylü, N. (2011). Osmanlı Sarayı'nda Ermeni Ressamlar: Manas Ailesi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28 (1), 165-182.

Lamberti, L. (1809). *Descrizione dei dipinti a buon fresco eseguiti dal signor cavaliere Andrea Appiani nella sala del trono del Real Palazzo di Milano*. Milan: Dalla Stamperia reale.

Nurcan, İ. (1985). 18. Yüzyılda İstanbul Camilerine Batı Etkisi ile Gelen Yenilikler. *Vakıflar Dergisi*, 9, 223-236.

Mahir, B. (2005). *Osmanlı Minyatür Sanatı*. İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Renda, G. (1977). *Batılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı 1700-1850*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.

Renda, G. (1996). Ressam Konstantin Kapıdağlı Hakkında Yeni Görüşler. *19. Yüzyıl İstanbulu'nda Sanat Ortamı Sempozyumu*, İstanbul.

Renda, G. (2000). Portrenin Son Yüzyılı. S. Kangal (Yay. Yön.), *Padişah'ın Portresi Tesavir-i Ali Osman* içinde (s. 442-543). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Renda, G. (2002). Yenileşme Döneminde Kültür ve Sanat. (Cilt. 15, s. 265-283). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.
- Renda, G. (2005). Osmanlı Başkentinde Ressamlar ve Yapıtları. G. Eren (Ed.) *İmparatorluktan Portreler: Suna ve İnan Kıraç Vakfı Koleksiyonu'ndan Seçilmiş Yapıtlarla 18. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Osmanlı Dünyası ve Osmanlılar içinde* (s. 12-17). İstanbul: Mas Matbaacılık.
- Renda, G. (2020). *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e İstanbul'da Batı Tarzında Resim*. (Cilt. 7, s.402-422) Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Araştırmaları Merkezi Yayınları.
- Sakaoğlu, N. (1994). Selim III. (Cilt. 5, s.505). İstanbul: *DBİA*.
- Şahin Tekinalp, P. (2002). Batılılaşma Dönemi Duvar Resmi. (Cilt. 15, s. 440-448). Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*.
- Tapan, N. (1977). Sorguçlar. *Sanat Dergisi*, (6), 99-107.
- Uzunçarşılı, İ. H. (1945). *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Yalçınkaya, M. A. (2010). Osmanlı Devleti'nin Modernleşme Sürecinde Avrupalıların İstihdam Edilmesi (1774-1807). E. Z. Karal (Ed.), *Erken Klasik Dönemden XVIII. Yüzyıl Sonuna Kadar Osmanlılar ve Avrupa Seyahat, Karşılaşma ve Etkileşim içinde* (s. 421-448). İstanbul: İSAM.
- Yurttadur, O. ve Cimilli, H.C. (2015). III. Selim Döneminde Osmanlı Sarayı'ndaki Kültürel Hayatın Sanat ve Mimarideki Etkileri. *Kalemişi*, 3 (5), 121-146.